

Indholdsfortegnelse

1. Indledning	3
2. Problemformulering	3
3. Emneafgrænsning	3
4. Hvad er social arv og hvor stammer ordet fra?	3
4.1 Gustav Jonsson	3
4.2 Definition af Social arv	3
5. Hvilke faktorer er afgørende for individet i samfundet?	4
5.1 Pierre Bourdieu	4
5.2 Større krav til fremtidens børn	5
5.3 Anthony Giddens	5
5.4 Analyse og diskussion	7
6. Hvem er risikobørnene og mønsterbryderne	7
6.1 Morten Ejrnæs	7
6.2 Risikobørn	8
6.3 Mønsterbrydere	9
6.4 Dobbelt socialisering	10
6.5 Analyse og diskussion	10
7. Omsorg og tilknytningens betydning for barnet	11
7.1 John Bowlby	11
7.2 Daniel N. Stern	12
8. Hvad skal vi som pædagoger være opmærksomme på?	12
8.1 Børns relationer og socialiseringens betydning i forhold til social arv	12
8.2 Forskellige børneprofiler i daginstitutionen	13
8.3 Undersøgelse på daginstitutionsområdet	14
8.4 Socialt netværk og helbred	15
8.5 Livskvalitet	15
9. Konklusion?	16
10. Perspektivering	17
11. Litteraturliste	18
12. Bilag	19

1. Indledning

Kimen til denne opgave blev til igennem vores gruppearbejde med praksisfortællinger. Vi har reflekteret over de mange beretninger, der tog udgangspunkt i børn der kommer fra socialbelastede hjem. Derfor synes vi, det kunne være interessant at undersøge, hvad der ligger til grund for disse børns handlinger, samt at vi vil opnå en indsigt og viden, så vi er bedre rustet til at hjælpe disse børn i fremtiden. Derfor har vi valgt emnet social arv.

2. Problemformulering

Hvordan kan vi som pædagoger forstå og bryde den negative sociale arv i dagpasningstilbuddene?

3. Emneafgrænsning

Vi har valgt at fokusere på hvilke faktorer, der spiller ind i den negative sociale arv, og vi synes det kunne være interessant, at se hvilken indflydelse den negative sociale arv har på barnets første møde med "systemet".

4. Hvad er social arv og hvor stammer ordet fra?

4.1 Gustav Jonsson

Den sociale arv er et forholdsvis nyt begreb, som er opfundet af den svenske psykiater Gustav Jonsson. Han skrev bogen med de tre ord: "Det sociala arvet" i 1969, som bygger på hans doktorafhandling, der blev udgivet 2 år tidligere. Her fastslår han på baggrund af sine empiriske undersøgelser, hvad han kalder teorien om social arv. De undersøgelserne viste var, at kriminalitet og andre former for afvigelser arves. Afvigelserne gives videre fra generation til generation, og at de bliver mere alvorlige fra generation til generation.

Hans konklusion på afhandlingen var: "Man siger i England, at det tager tre generationer at skabe en gentleman". Måske gælder dette også for social arv i al almindelighed.

Jonssons afhandling skabte vrede, men alligevel hang begrebet ved. Herefter er det blevet brugt til at beskrive børn, der er vokset op under dårlige kår, for siden at få en dårligere skolegang, uddannelse, og til sidst at ende som tabere. (www.wikipedia.dk)

4.2 Definition af social arv

Gyldendals Psykologiske-pædagogiske ordbog giver følgende definition af social arv:

”Tilegnelse af viden, holdninger og personlighedstræk gennem opvækstmiljøet; barnets overtagelse af forældrenes personlighedstræk og dermed udfoldelsesmuligheder; anvendes hyppigt i betydningen negativ social arv, hvor børn viderefører og bliver bærere af forældrenes belastede livs- og reaktionsmønstre.” (Hansen m.fl. 2006 s. 431)

5. Hvilke faktorer er afgørende for individet i samfundet?

5.1 Pierre Bourdieu

Pierre Bourdieu (1930-2002) arbejder som sådan ikke med begrebet social arv, men han har forsket i, hvordan sammenhængen er mellem den baggrund man har, og det repertoire man har til rådighed. Det centrale i Pierre Bourdieus sociologi er, at samfundet ikke kan betragtes som en enhed, men bestående af en række mindre sociale rum. Disse rum kalder Bourdieu for felter. Man taler om det akademiske felt, uddannelsessystemets felt osv. Disse sociale rum består af et netværk af sociale relationer mellem positioner af aktører, der er fastlagt i forhold til disses fordeling af den magt og anerkendt kapital. Bourdieu bruger sine kapitalbegreber til at forklare, hvordan ulige adgang til materielle, sociale og kulturelle ressourcer skaber og reproducerer bestemte magt- og ulighedsformer i de sociale felter.

Der er primært tre former for kapital:

- **Økonomisk kapital:** adgang til penge og materielle goder.
- **Kulturel kapital:** indbefatter bl.a. uddannelse, dannelse og sproglige kompetencer.
- **Social kapital:** sociale netværk eller igennem medlemskab af en bestemt gruppe.

Herudover kan der nævnes symbolsk kapital, der ikke er en kapitalform i sig selv. Men det er det, de tre andre kapitalformer bliver til, når de anerkendes som legitim værdi i et specifikt felt.

Ved at investere sin kapital, kan en gruppe videreføre sin kapitalbeholdning fra en generation til den næste, og dermed opretholde de sociale strukturer. Dette kalder Bourdieu social reproduktion.

Leddet der forbinder de objektive strukturer i feltet på den ene side, og på den anden side hvordan aktørerne subjektivt forholder sig til disse, betegner Bourdieu som habitus. Habitus fungerer som ramme for den måde, hvorpå den enkelte aktør oplever, tænker og handler. Det er meget vigtigt, at

forstå en aktørs habitus, for det er ud fra denne, aktøren handler, og det er oftest aktørens tidligere oplevelser, der vejer tungest i forhold til deres oplevelser senere hen i livet.

Habitus er et produkt af socialisering. Tidligt i barndommen sker der en tilegnelse af viden - mere gennem erfaring end forklaring. Man tilegner sig en forståelse af, hvad der er godt og dårligt, forkert og rigtigt, uden det egentligt er en læringsproces. Dispositionerne i habitus er tilegnet, men de er glemt eller fortrængt, derfor er habitus ikke en sindstilstand, men en kropstilstand. Den kropslige forankring af habitus betyder, at det sociale er indlejret i kroppen. Man husker i lige så høj grad med kroppen som med hovedet. De kulturelle normer vil afspejle sig i hvordan man sidder, står og taler osv. Det er vigtigt at forstå at habitus ikke nødvendigvis er sammenhængende eller harmonisk. Selvom der er mange mennesker lever et liv, hvor de objektive strukturer stemmer meget godt overens med de strukturer der formede deres habitus, så er der nogle mennesker (f.eks flygtninge, eller arbejdsløse) der oplever markante brud mellem deres primære og sekundære erfaringer. Det kan give anledning til personlige tragedier eller til sociale fornyelser. Bourdieu mener, at forandringer i habitus er knyttet til forandringer i agentens yder omgivelser. Flygtninge kan få nye vaner, og adoptivbørn kan tilpasse sig andre sociale omgivelser. Ændringer i habitus sker ikke automatisk. De kræver en social forankring i, og en individuel accept af et nyt socialt miljø, og accept fra det nye miljø. (Wilken 2006, Ulriksen, 2004, www.wikipedia.dk).

5. 2 Større krav til fremtidens børn

Social Forsknings Instituttet mener, at der tegner sig et billede af en ny form for social ulighed i Danmark. Det drejer sig om følelsen af at være uden for. Vores samfund stiller større krav om individets evner om at mobiliserer sine personlige kompetence og træffe personlige valg. De grupper som før kunne klare sig på et velstruktureret og mindre kompliceret arbejdsmarked, hvor man f.eks kunne klare sig på baggrund af evnen til at tage fysisk fat, har risikoen for at falde udenfor. Denne udvikling sætter fokus på de samfundsmæssige institutioner, der har til formål at udvikle de kulturelle kompetencer og udligne de kulturelle forskelle. SFI's undersøgelser viser også, er, at det kan være et problem med en for stor afvigelse mellem det, man er vant til, og det, der er normen i institutionerne. Det interessante er, at der ser ud til at være en særlig stor sammenhæng mellem børns muligheder og forældrenes kulturelle kapital. Det tyder på, at en af de mest betydningsfulde faktorer for børns uddannelsesvalg og kulturelle smagsmønstre, er forældrenes uddannelse. (Plough 2005)

5.3 Anthony Giddens

Anthony Giddens (1938-) mener der er 3 afgørende faktorer, som ligger til grund for den samfundsmæssige forandring der er i senmoderniteten:

- **”Adskillelse af tid og rum”**

Transportmidler og teknologien gør, at man ikke er bundet til hjemmet og det nære samfund. Man kan kommunikere med hvem man vil, hvornår man vil. Og man kan transportere sig, hvorhen man vil, og når man vil.

- **”Udlejringsprocessen”**

Børn, ældre og handicappede passes ikke længere kun af familien, men er oftere i institutioner, hvor de passes af pædagoger og andre professionelle indenfor disse ”ekspertsystemer”.

- **”Øget refleksivitet”**

Man stiller spørgsmål til omverdenen og stoler ikke blindt på hvad f.eks. læger, socialrådgivere, ingeniører m.fl. udtaler. Man reflekterer over egen og andres viden, handlinger og handlemåder, og forholder sig til det samfund, der omgiver os.

Giddens mener, at man i samfundet er omgivet af ”ekspertsystemer”. Ikke bare læger, ingeniører, professorer m.fl., men også ting som teknisk udstyr, el-udstyr m.m. Man har tillid til og er i høj grad afhængig af, at tingene fungerer i det senmoderne samfund. Denne tillid mener Giddens grundlægges i vore første leveår, og læner sig op af Erik Erikssons teorier om ”Basic Trust”. Jo bedre denne tillid er opbygget i opvæksten, jo bedre er individet rustet til at begå sig i det senmoderne samfund. Mennesket er nødt til, at have tillid til computere, kommunikations og transportmidler osv., for at kunne få samfundet til at fungere i den stadige forandring, det senmoderne samfund er i. (*Jacobsen m.fl.1998*)

Ifølge Giddens er det moderne samfund refleksivt på den måde, at alt hvad man foretager sig undersøges og ændres, i lyset af den viden man får om det. Mennesket tror på at tingene fungerer. I senmoderniteten, har man forladt denne naive fremtidstro. F.eks kan økonomisk vækst betyde et bedre samfund, men kan også skabe forureningsproblemer. Det enkelte individ er ikke længere defineret ud fra sin samfundsmæssige klasse, men har større frihed til at selv at definere sin identitet og retning. Mennesket forholder sig til sine handlemuligheder i det senmoderne samfund. Man har f.eks en viden om at skilsmissestatistik, inden man indgår et ægteskab, og dette kan påvirke ens beslutning om eksempelvis særeje. Manden kan også fravælge børn, da han ved, at det er vanskeligt at få forældremyndigheden.

Refleksivitet er udtryk for en øget individualisering og frigørelse fra traditioner og samfundsklasser. Man skaber selv sin historie. Mennesker forholder sig refleksivt til social arv. Man ”ved” godt, at hvis man er opvokset i et bestemt boligkvarter eller et bestemt type hjem, så vil der være mulighed for at man udvikler visse egenskaber og handledispositioner. Men man har frihed til selv, at skrive sin egen historie. (*Frissberg 2000*)

5.4 Analyse og diskussion

Igennem Bourdieus empiriske materiale har vi fået større forståelse for det enkelte individ. Vi er bedre rustet til at forstå, hvorfor enkelte børn kan have det svært, og hvad der kan ligge til grund for barnets handlinger, normer og værdier.

Som pædagoger skal vi være opmærksomme på, at barnet har en habitus med hjemmefra, som kan konflikte med daginstitutionens pædagogik, men som Bourdieu påpeger, kan habitus forandres, hvis forudsætningerne og accepten er til stede. Dette kan ske gennem et samarbejde mellem institution, barn og forældre. Desuden kan barnets succes afhænge af institutionens og de andre børns normer og værdier.

Giddens ser mulighederne i det senmoderne samfund. De digitale fremskridt giver individerne mulighed for, at handle mere selvstændigt, og uden i samme omfang som tidligere at være påvirket og måske ligefrem hæmmet af sit opvækstmiljø. Individet bliver i stigende grad klar over at mulighederne afhænger af én selv. Vi kan se en dobbeltheden i denne hypotese. På den ene side er ansvaret lagt mere over på det enkelte individ, og en fiasko i livet kan opfattes som noget selvforskyldt. Men vi kan også nævne bl.a. UNIT 6705(www.6705unit.dk), som vi besøgte under vores hyttetur. Disse unge mennesker har formået, at tage ansvaret i deres egne hænder og bryde med den determinisme, der kan være ved at vokse op i et socialt belastet boligområde.

6. Hvem er risikobørnene og mønsterbryderne?

6.1 Morten Ejrnæs

Morten Ejrnæs mener, at social arv er et dårligt begreb at operere med. Han peger bl.a. på, at det kun er mellem hver 5. og hvert 10. barn, der arver deres forældres sociale problemer. Derfor er der ifølge Morten Ejrnæs ikke grund til et indgreb. Han mener at begrebet er *deterministisk*, og at

problemerne automatisk overføres til børnene. Mønsterbryder ordet forudsætter, at der er et mønster, og derfor bryder Ejrnæs sig ikke om ordet. Han mener endvidere, at begrebet er upræcist, da det bliver brugt både til at beskrive chanceulighed, risikobørn og biologisk arvelighed af sociale og psykologiske problemer. Henvisninger til social arv har fungeret som universal forklaring på en lang række uligheder og sociale problemer, og det må give anledning til skepsis, når man bruger dette til at forklare så forskellige fænomener som incest, manglende netværk, uddannelsesforskelle osv. Morten Ejrnæs foretrækker, at man i stedet for begrebet social arv, bruger begreber som chanceulighed og risikobørn. Børn ender ofte på samme sociale niveau som forældrene også med hensyn til uddannelse. For eksempel har børn af forældre uden uddannelse og job sværere ved selv at få en uddannelse, og dermed er der chanceulighed i forhold til andre børn.

Morten Ejrnæs mener, at mange socialarbejdere opfatter social arv som årsagen til et barns problemer. Desuden kan det også føre til stempling eller stigmatisering af både forældre og barnet og herved igangsætte selvopfyldende profetier, der direkte skader eller forværrer børnenes sociale problemer. Måske har de professionelle lave forventninger til barnets præstationsniveau. Det kan medføre, at barnet internaliserer de negative forventninger, og at de dermed også kommer til at præge barnets selvopfattelse - det samme gælder forældrene.

(<http://udd.uvm.dk/200308/udd200308-4.htm?menuid=4515>)

6.2 Risikobørn

Rapporten fra Det tværministerielle børneudvalg viser, at størstedelen af de danske børn har det godt og har særdeles gode rammer. Men der er en mindre del af børnegruppen der ikke har det deri. Disse børn kaldes risikobørn, og de opdeles i følgende grupper:

- **Børn med særlige behov ca. 15 %**

Børn der i deres udvikling udsættes for psykosociale belastninger uden at være i stand til at reagere hensigtsmæssigt overfor disse belastninger. For langt de fleste børn lykkes det, at udvikle en modstandskraft til at komme over krisen og belastningen. Det kan være pga. en professionel indsats, men også ud fra egne ressourcer i samspil med social miljøet. Det kan eksempelvis være forældres sygdom, skoleskifte, mange flytninger, dødsfald osv.

Herudover kommer der to grupper, som ikke kommer sig positivt over belastningen. Børnene udvikler sig i en dårlig retning og har vedvarende symptomer:

- **Truede børn ca. 5 %**

Her er der tale om dårlig social og kulturel integration samt mere permanente personlighedsmæssige vanskeligheder. Disse børn har været udsat for en eller flere alvorlige belastninger, men belastningerne har ikke sat sig som varige skader. Børnene er også omtalt som behovsbørn og har tilpasnings- og trivselsproblemer. De er ofte synlige for offentlige instanser og kræver en speciel indsats som f. eks. specialundervisning. Ikke alle bliver bærere af personlige vanskeligheder, og måske er der ligefrem nogle, der bliver styrket af en række belastende sociale begivenheder, alt efter hvilken støtte de får.

- **Problembørn ca. 4%**

Udover integration er der tale om permanente personlighedsmæssige vanskeligheder. Disse børn har tidligt været udsat for en række massive og belastende forhold i opvæksten eller i forhold til omsorgspersonen. Denne gruppe er marginaliserede og belastningerne har sat sig som varige præg på personligheden. En langvarig behandlings-indsats er nødvendig for at ændre udviklingen.

Man er klar over, at man ikke kan opstille kriterier, der kan forudsige mulige vanskeligheder, da dette ikke automatisk fører til personlige problemer senere i livet. Man mener derfor, at der er et samspil mellem belastningsfaktorer, individuel sårbarhed og modstands-dygtighed. Det betyder at et barn kan vokse op i et belastende miljø og blive påvirket af dette, men det kan også udvikle en særlig evne til at takle disse belastninger (se bilag 1).

6.3 Mønsterbrydere

En undersøgelse fra 1966-1999 af DPI (Danmarks Pædagogiske institut) definerer mønsterbrydere som *"mennesker, som har brudt med et opvækstmiljø, der socialt set er karakteriseret af faktorer som manglende uddannelse, arbejdsløshed, misbrug og vold samt psykologisk set klientgørelse, støtteforanstaltninger og offerrolle". (Held & Olesen, 2004, s. 206)*

Mønsterbryderne har fået et liv, der socialt set er karakteriseret af uafhængighed, uddannelse, arbejde og en god økonomi. Det kan psykologisk set være nogle af de faktorer, som gør at aktøren mestrer sit eget liv subjektivt og er selvbestemmende

Via andre undersøgelser har man forsøgt at finde fællestræk hos mønsterbryderne, for at finde ud af hvorvidt man kunne lave en indsats ud fra disse og hjælpe flere til, at bryde de dårlige sociale vilkår, men forskerne konkluderede, at det ikke var muligt at udpege sådanne fællestræk.

Forskerne bag DPI-undersøgelsen peger derimod på, at der er fællestræk. Mønsterbryderprocessen ses som tre faser:

1. **Første fase er en refleksionsfase**, hvor individet på baggrund af nogle betydningsfulde begivenheder eller personer får sat gang i en refleksion over deres livssituation, og man beslutter at ændre livssituationen.
2. **Anden fase er en distancering**, hvor mønsterbryderen orienterer sig væk, fra det mønster eller udgangspunkt han eller hun har. Forskerne skriver, at dette snarere er en bevægelse væk fra noget, end en bevægelse mod et bestemt mål. Distanceringen ser de knyttet sammen med nogle vellykkede handlinger, som styrker mønsterbryderens selvtillid.
3. **Tredje fase er en formulering af nye mål** som kan være i form af uddannelse eller en udvikling for individet, i form af forestillinger om hvilke muligheder mønsterbryderens egne børn skal have, eller måske et forsøg på at finde tilbage til elementer i opvækstmiljøet, som trods alt var positive.

Det lykkedes dog ikke for forskerne i undersøgelsen, at finde ud af, hvad det er der gør, at nogle kan bruge nogle begivenheder eller personer til at bryde sociale mønstre, mens andre ikke kan. De påpeger, at hvis man vil støtte en mønsterbryder i processen, er det vigtigt, at personen ikke bliver genstand for tilbud eller indsats, men at de er subjekt i relationen og udvikler selvtillid den vej. DPI's undersøgelse har dermed vist, at det er muligt at bryde med mønstre og social arv, lærere og pædagoger kan spille en væsentlig rolle i processen.

Det sociologiske perspektiv viser, at det ikke alene er et spørgsmål om det enkelte barns evner og anlæg, men om et væv af betingelser og forudsætninger. Det kan vise sig, at der ikke er tale om forudbestemte skæbner, men om barnet selv og dets omgivelser, forældre, kammerater, pædagoger og lærere, i et samspil forvalter de ydre og indre forhold på en måde, som tilsammen udpeger en retning og nogle handlemuligheder (*Held og Olesen, 2004*)

6.4 Dobbelt socialisering

I dag er familieopdragelsen ledsaget af et offentligt dagpasningssystem og Danmark har en af verdens højeste dækningsprocenter på 0-5 års området. Der er plads til knap halvdelen af 0-2 års børn i vuggestuen eller dagplejen, og for 3-5 års børn mellem 85 og 90 procent. Det er især småbørnsområdet, hvor den danske udvikling er temmelig enestående, og afspejler den accept af det offentlige velfærdssamfunds forpligtigelse til, at støtte både kvinder og børn i den hastige

moderniseringsproces. Vi er således på vej mod en præciseret børnepolitik på dette område.

Dermed er det også understreget, at hvad opdragelsen angår, er der tale om en uddelegering – og en dobbeltsocialisering : opdragelsen omfatter både familie og institutioner. Udviklingen er i de senere år gået mod en stigende erkendelse af institutionernes ansvar: ”*Det handler ikke blot om en pasning eller beskæftigelse af børnene mens forældrene er på arbejde, det er også en opgave, der omfatter et barns udvikling og bredere ”dannelsesproces” som menneske*”. (Schultz Jørgensen 2000)

6.5 Analyse og diskussion

Vi kan konkludere, at børn der er udsat for negativ social arv er en uhomogen flok og at emnet er mere kompliceret end først antaget. Tidligere var man meget fokuseret på den biologiske arv, men nu ved man, at der er mange andre faktorer, der spiller ind i det sociale rum.

I senmoderniteten sker der en dobbeltsocialisering, da en stor procentdel af 0-5 årige er i pasningstilbud. Denne udvikling ser vi som noget positiv for risikobørnene, da de får nogle stimuli i daginstitutionen, som de måske ikke får i hjemmet.

Vi har lært af ovenstående, hvor vigtigt det er, at vi som pædagoger er bevidste om vores egen rolle og udviser empati, så vi kan blive gode rollemodeller for eventuelle mønstrebrydere. I nogle tilfælde kan det være nok, at de har en god rollemodel. Der skal ikke nødvendigvis laves en pædagogisk indsats, da det er sundere, og der er en læring i, at barnet selv spejler sig i rollemodellen, uden vedkommende er genstand for en indsats. I det professionelle arbejde med risiko børn, skal vi være opmærksomme på, at vi som professionelle ikke skaber en selvop-fyldende profeti eller har lave forventninger til barnets præstationsniveau. Da det kan medføre, at barnet kan fornemme denne stempling og agerer herefter.

7. Omsorg og tilknytningens betydning for barnet

7.1 John Bowlby

John Bowlby (1907-1990) bruger begrebet ”Den sikre base” om børn, der skal udforske verden på egen hånd. Det er særligt omkring 6 mdr.-3års alderen adskillelsen finder sted. Han mener, at det er vigtigt for barnet at vide, at den primære omsorgsperson altid er at finde. Tilliden har stor betydning for, hvordan barnet tør knytte bånd senere i livet.

I 1950 udgav Bowlby bogen ”Maternal care and mental health” hvori han beskriver sine teorier omkring separationen mellem mor og barn, og hvad dette kan medføre.

Han inddelte reaktionerne i 3 faser:

- **Protest:** Her giver barnet udtryk for angsten for at miste moderen. Barnet reagerer med kraftig gråd.
- **Fortvivelse:** Barnet virker følelsesflad og sørger over at være adskilt fra moderen. Aggressionen kan give udslag i selvdestruktiv adfærd.
- **Følelsesmæssig frakobling:** Denne fase indtræder, hvis moderen har været væk over nogen tid. Hvis barnet indenfor de 3 første leveår oplever flere af denne slags svigt, vil disse frakoblinger kunne blive permanente. Han opfattede tilstanden meget alvorlig.

En anden tankevækkende teori er, at alle børn knytter sig til omsorgspersonen uanset, hvordan de bliver behandlet. Dette er børns overlevelsesinstinkt.

Bowlbys teorier i praksis: Et barn på ni måneder anbringes på en døgninstitution, efter moderen er ude af stand til at tage sig af det. Moderen er psykisk syg og har flere gange været indlagt. Hun har ikke formået at stille barnets behov frem for sine egne, og kunne f.eks. finde på at lægge barnet fra sig under et måltid, hvis hun følte hun trang til en cigaret. Barnet har også tit fået lov til at græde, uden at moderen har vist interesse. I dag er barnet et stille barn, der sjældent græder og hurtig affinder sig med nye omgivelser. Det virker passiv og uinteresseret i sine omgivelser, og er meget svær at få øjenkontakt med. (Thormann, Inger, 2007).

7.2 Daniel N. Stern

Daniel Stern er psykiater og uddannet psykoanalytiker i USA, og er en af vor tids mest anerkendte forskere indenfor spædbarnets udvikling. Hans konklusion var, at det spæde barn kunne langt mere end først antaget, og han lavede derfor nogle observationer omkring spædbørn og deres lugtesans. Han fandt bl.a. ud af det lille barn var i stand til at lugte sig frem til sin egen mors mælk. Stern taler om ”rigger”, som er ubevidste erfaringsdannelser - det barnet forventer vil ske i den konkrete situation.

En måde at forudse, hvordan en moder ville blive overfor sit barn var, at se på moderens egen mor. Kvaliteten af dette vil kunne genspejle sig i barnet. Modersavnet opleves som den største trussel for en sund personligheds udvikling. Tabet af dette kan medføre alvorlige problemer, med at skabe tilknytning og relationer. (Møhl m.fl. 2007).

Kernen i den pædagogiske måde at forholde sig på, som tager udgangspunkt i Sterns teori, og som også finder støtte hos mange af nutidens pædagoger, kan sammenfattes på følgende måde:” At

udvikle meningsfuldhed og sammenhæng ved, at barn og pædagog etablerer et fælles fokus".
(Brodin m.fl. 2005)

8. Hvad skal vi som pædagoger være opmærksomme på?

8.1 Børns relationer og socialiseringens betydning i forhold til social arv

På baggrund af forskning på Danmarks Pædagogiske Institut belyses det, hvorledes omsorgen i daginstitutioner har betydning for overvindelsen af social arv. En særlig pointe er vigtigheden af "barn – pædagog" relationen. Pædagogen skal vise sympati og empati, da dennes holdning afspejles i deres leg og samspil.

På baggrund af Bowlby's teorier kan man se vigtigheden af tilknytning, og det at være en del af fællesskabet. Disse børn kræver særlig opmærksomhed og, at man som pædagog er behjælpelig med at understøtte fællesskabet. Familie og kammerater udgør det mest fundamentale sociale netværk.

Der tages udgangspunkt i modellen "Det fælles tredje" (se bilag 2), hvor det vigtige er, at man har noget at være fælles om. Her kan f.eks. nævnes aktiviteter, der er med til at understøtte samværet. Det kan være barn - pædagog eller barn - barn. Der skal være indhold for at skabe et positivt samvær, og her spiller pædagogen en meget stor rolle. Målet for pædagoger må være, at omsorgen skal være af god kvalitet, hvad enten den sker i hjemmet eller i institutionen. Et forskningsresultat peger på noget meget interessant. Her testede man børns sociale kompetence med jævnaldrene. Forskningen var, at se på børns sikre eller usikre evne til skabe tilknytning. Det viser sig at børn, der har den sikre tilknytning til moderen og pædagogen, er dem der kan begå sig bedst. Det mest interessante i undersøgelsen er, at på andenpladsen kommer de børn, der har sikker tilknytning til pædagogen, men usikker tilknytning til moderen. Tilsidst kommer de børn, der har usikker tilknytning til både moderen og pædagogen.

Nordisk forskning på dagpasningsområdet viser, at socialt belastede børn i institution udvikler sig mere positivt, end hvis de bliver passet hjemme eller er i familiepleje. I daginstitutionerne kan de stimuleres, og derved opnå en glæde, som de ellers ikke ville have fået. En anden tese er forældrenes samfundsmæssige tilknytning. Her er der sammenhæng og kvalitetsforskel på omsorgen, der ydes. Hvis forældrene udsættes for stress, eller ikke føler de slår til, vil det kunne ses i forhold til omsorgens kvalitet. Det kan betyde, at barnet udvikler dårligt selvværd eller ikke magter at skabe socialt netværk. Det er barnets helt egen habitus, der i nogle tilfælde kan føre til ekskludering, fordi barnet ikke matcher de koder og normer, der er blandt børn (Thyssen 1999).

8.2 Forskellige børneprofiler i daginstitutionen

I artiklen "Børnelivet i børnehaven" beskriver Hanne Warming 5 børneprofiler:

- 1.) **De bedst egnede:** De bedst egnede børn trives i institutionen og får ofte deres ønsker og vilje igennem. De kender måden at omgås voksne og andre børn, da de er opdraget i overensstemmelse med de normer der gælder i institutionerne.
- 2.) **De absolut egnede, men ubemærkede:** Disse børn er gode til at tilpasse sig institutionen, men får ikke så ofte deres vilje og ønsker igennem.
- 3.) **De socialt afhængige og sårbare:** Disse børn har det svært i institutionen. De opfattes ofte som grænsesøgende, da de ikke har lært normerne, der gælder i samvær med andre børn og voksne.
- 4.) **Fighterne:** Disse børn betragtes som svagere end andre og er ofte grænsesøgende, de har nogle tilkæmpede sejre. Men de har ikke lært normerne, der gælder i samværet med andre børn.
- 5.) **De ikke egnede:** Disse børn kan være meget usikre og ulykkelige, men kan dog fungere i institutionen, hvis det sociale samvær med andre børn og voksne lykkes.

Når børn ikke trives kan der være 2 løsningsstrategier

- 1.) **Tilpasning af børnene til institutionslivet:** Her er det forældrene der tilpasser opdragelsen til normerne i institutionen, forud for, at børnene kommer der, og så er det ikke længere kun børnenes og pædagogernes ansvar, at de trives der. Der ligger dog en fare for, at børnene "standardiseres", og er det ønskeligt?
- 2.) **Tilpasning af institutionens kultur til børnene:** Her er det institutionen, der skal kunne rumme børnenes individualitet, tilpasse sig børnene og være tolerante overfor forskellighed.

Hanne Warmings konklusion på udfordringen til fremtidens pædagoger er: *"At skabe rum for mangfoldighed i en samfundsforberedende funktion. Det handler både om at gå kritisk ind i feltet, hvor den samfundsforberedende funktion konstrueres og om at møde såvel barnet som dets familie åbent og (lige)værdigt. Begge dele forudsætter at erstatte idealiseringen af institutionens kultur, legitimeret af professionalisme, med refleksion og tolerance. Det handler ikke om, at forlade det udviklingspsykologiske fundament, men om at erstatte socialisation med integration."*

(Warming, 2000)

8.3 Undersøgelse på daginstitutionsområdet

Social Forsknings Instituttet har i deres rapport fra 2005 undersøgt vilkårene i daginstitutionerne. Her er personalet i daginstitutionerne ikke i tvivl om, at det er muligt i hverdagen, at få øje på de signaler, som de socialt udsatte børn sender. Over 90 pct. giver udtryk for, at den slags er til at få øje på. Mellem 60 og 70 pct. af personalet giver udtryk for, at socialt udsatte børn holdes udenfor, og over halvdelen mener, at de socialt udsatte børn har svært ved at tage imod daginstitutionens tilbud.

Nogle af de udsatte børn har problemer både med den sproglige udvikling, og problemer med den ikke sproglige kommunikation. De har simpelthen svært ved at ”knække” koden i det usagte i leg og socialt samvær.

Daginstitutionslederne oplyser, at der hos dem arbejdes med en pædagogik der fremmer børns selvstændighed, der styrker børns kompetenceudvikling, og deres motivation til at lære.

Selv om der vises forståelse for socialt udsatte børns mulige besværligheder med, at få noget ud af disse principper, så må man konstatere, at der er tale om målsætninger – medbestemmelse og aktiv inddragelse – og dette kan være meget vanskeligt for socialt udsatte børn at leve op til. Der er nemlig en risiko for at adskille de børn, der forstår koderne i daginstitutionen, og de børn der ikke forstår et ”kuk” af det hele. Princippet om kompetenceudvikling har både muligheder og begrænsninger. I undersøgelsen giver personalet udtryk for, at man er opmærksom på, at aktiviteterne på dette område ikke handler om den form for ’fejlfinding’, som er en del af skolens pædagogik. Men de situationer, der opstår i forbindelse med kompetence-udviklingen, vil også give anledning til nogle ’negative’ iagttagelser, som kan gøre at man f.eks har ekstra fokus på et barn. Princippet om at styrke børns motivation for at lære beskrives i undersøgelsen, som et opgør med den ’frie leg’. Pædagogerne giver udtryk for, at de arbejder på at inddrage børnene. Ved at inkludere de udsatte børn, undgår man, hvad man kan kalde en slags ’pas-dig-selv’-pædagogik. I den frie leg forstyrres barnet ikke af de voksne. For de stærke og kompetente børn er det en vældig befrielse, mens det for de socialt udsatte børn kan være en belastning. De har brug for nogen, der ser dem og støtter dem i deres bestræbelser på at lære og turde noget. (Plough, 2006)

8.4 Socialt netværk og helbred

Alle mennesker har relationer til andre mennesker. Folk som er enten eneboer eller helt isoleret findes næsten ikke. Et menneskes relationer til andre kaldes for socialt netværk.

Et redskab til at fastlægge et barns netværk, kan være et ”netværkskort” (se bilag 3).

Et mangelfuldt socialt netværk bliver sat i forbindelse med mange forskellige sygdomme og helbredsproblemer bl.a.: depressioner, psykiske sygdomme, tuberkulose, forhøjet blodtryk, selvmord og hjertekarsygdomme. Et svagt netværk øger individets sårbarhed og sygelighed. Et sundt og godt netværk giver en person bedre mulighed for at klare belastninger og sygdomme.

Vi ser netværkskortet, som et brugbart pædagogisk værktøj til, at få en dialog med barnet omkring de nære relationer i dets liv. Disse relationer kan evt. inddrages ved en pædagogisk indsats, og ved udformning af handleplaner. (Holstein, 1994)

8.5 Livskvalitet

Ordet livskvalitet er et forholdsvis nyt ord, som er kommet ind i det danske sprog for 15-20 år siden. Det gode liv handler om, at et menneske oplever et liv, som er værd at leve. Livskvalitet er en proces, noget som hele tiden sker i dagligdagen og som er i fuld udvikling. Dette handler om hvad vi som mennesker helt personligt oplever som noget godt og ønsket.

Mange mennesker vil måske mene, at livskvalitet kan være et godt fuldtidsjob, men for en person med arbejdsløshed vil livskvalitet være måske andre ting.

En god familie, venner, fast arbejde samt godt helbred forbinder vi som menneske ofte med livskvalitet. Men det er ikke selve livskvaliteten, derimod er der tale om vigtige forudsætninger for, at vi som mennesker får mulighed for at opleve, livet har kvalitet. Livskvalitetsbegrebet kan misbruges til at fravælge de dårlige, svage og anderledes, som ikke formår at leve op til begrebet livskvalitet. Risikoen for misbrug af begrebet sker, når man begynder at tale om subjektiv og objektiv livskvalitet, som er størrelser der kan måles og registreres af f.eks. politikere og eksperter. (Henriksen, 1998)

9. Konklusion

Social arv eksisterer i Danmark, det er et faktum! Vi har igennem denne opgave opdaget, hvor stort og komplekst dette emne er. Talemåden ”æblet falder ikke langt fra stammen”, er en slidt floskel, fordi det er tydeligt, at det vi arver, ikke kun arves fra vores forældre, men er et samspil af mange psykosociale faktorer. Hertil kommer, at barnet har nogle risikofaktorer, hvilket gør, at det kan udvikle en sårbarhed eller modstandsdygtighed, i de belastningsfaktorer det udsættes for. Da der er

sket en dobbeltsocialisering i vores globale samfund, må vi indse, at dagpasnings-tilbudene, skoler osv. også kan være belastningsfaktorer.

Pierre Bourdieu giver os en stor forståelse for, hvordan vi forstår og kan se det enkelte barn. De børn vi møder i dagpasningstilbudene, kan være en meget uhomogen gruppe. Nogle har bedre forudsætninger end andre, da de fra deres familie medbringer kapitaler som matcher og understøtter de krav, børnene møder i daginstitutionen, skolen og til sidst i samfundet. Det er derfor vores opgave som pædagog, at støtte op om de børn der "ikke rigtig passer ind". Vi skal udvide deres horisont og introducere dem, for andre muligheder end det de oplever i hjemmet, og vi skal stimulere deres interesse for læring. Dette kan ske ved, at læse bøger med barnet, bage boller, gå ture i naturen, sproglege (stimulering af barnets sprog), computerspil osv.

For at bekæmpe negativ social arv har regeringen indført lærerplaner, der udvikler barnets kompetencer inden for seks forskellige områder. Vi har igennem SFI's undersøgelse fået for øje, at princippet om kompetenceudvikling både har muligheder og begrænsninger, da det kan være meget vanskeligt for socialt udsatte børn at leve op til dette. Vi ser i gruppen også muligheden i, at der i større grad arbejdes mere med Howard Gardner – de mange intelligenser i børnehavens læreprocesser. Derved tilgodeser man alle børns læringsformer.

Giddens og Bowlby gør os bevidste om, hvor vigtigt tillid og relationer er for barnet. Barnets tilknytning til moderen er den vigtigste, men på andenpladsen kommer de børn, der har sikker tilknytning til pædagogen. Derfor er det vigtigt, at vi som pædagoger er bevidste om at skabe god tilknytning til barnet. For som Giddens siger: For at have tillid til verden, skal vi først og fremmest have tillid til os selv. Ydermere skal vi stræbe efter, at styrke børnenes selvtillid og selvværd, da dette er alfa omega for at kunne frigøre sig og udforske livet på egen hånd, og desuden kan det være grobund for eventuelle mønsterbrydere.

Vi har som pædagoger forskellige værktøjer til rådighed, for at sikre børnenes livskvalitet, de nære relationer er vigtige. Dette kan gøres ved hjælp af et netværksskort, som kan give et indblik i barnets bagland og ressourcer. Kortet kan også bruges til at højne livskvaliteten og derved styrke nogle gode relationer, som ellers ikke umiddelbart ville være synlige.

Afslutningsvis vil vi slå et slag for vigtigheden i at kæmpe for, at daginstitutionerne får en højere politisk prioritering. Hvis vi som pædagoger får taget hånd om de socialt udsatte børn, vil vi i sidste ende spare samfundet for mange penge, da det er dyrt at tvangsfjerne, behandle for narkomani, kriminalitet osv.

10. Perspektivering

Under søgningen efter vores empiriske materiale og i nyhedsmedierne, faldt vi over følgende problemstillinger, som vi synes kunne være interessante at arbejde videre med:

- Hvordan kan det være, at Danmark er dårligere end andre nordiske lande, til at bryde den negative sociale arv? Hvilke faktorer spiller ind? Er det måske den danske jantelov eller er det Sveriges politiske system, hvor bl.a. kvinderne har mere magt?
- Hvilken indflydelse har ”diagnose samfundet” på negativ social arv? Er der tendens til at nogle forældre fralægger sig ansvaret, og ligger diagnosen til grund for barnets opførsel og handlinger?
- Skal psykisk syge asylbørn fjernes fra deres forældre?
- Hvorfor er pigerne bedre til at nedbryde social arv, når det gælder uddannelse? Og i Bourdieus ånd - vil et større antal højtuddannede kvinder betyde, at lønningerne falder? (degradering af de høje erhverv kvinderne indtager)

Ydermere har vi været inde og se på regerings nye mål (regerings grundlag) og bekæmpelse af negativ social arv. Her er det tydeligt, at der skal ske en øget ansvarliggørelse af forældrene.

Regeringen fremsætter forslag om, at de sociale myndigheder får mulighed for at stoppe udbetalingen af børnefamilieydelsen, hvis forældre f.eks. ikke medvirker til at sikre, at deres børn passer deres skolegang, eller holder deres børn ude af kriminalitet. Det har skabt stor diskussion i vores gruppe. Det ene synspunkt lyder, at man som forældre skal være ansvarlig for sine børn mens andre synes at disse regler forværrer ”kontrolsamfundet”.

11. Litteraturliste

Bøger:

- Brodin, Marianne og Hylander Ingrid (2005): *At blive sig selv*, 1.udgave, 7. oplag, Hans Reitzels Forlag.

- Friisberg, Gregers (2000): *Velfærdsstaten i det moderne samfund*, 1. udgave, 2. oplag, Forlaget Columbus.
- Jacobsen, Benny m.fl.(1998): *Sociologi og modernitet*, 1. udgave, 8. oplag, Forlaget Colombus.
- Hansen, Mogens m.fl (2006): *Psykologisk pædagogisk ordbog*, 15. udgave, 1. oplag, Hans Reitzels Forlag.
- Henriksen, Bjarne Lenau (1998): *Begrebet livskvalitet*, Gads Forlag
- Holstein, Bjørn (1994): *Medicinsk Sociologisk Faglitteratur*
- Møhl, Bo og Schack, May (2007): *Barndommen som personlighedens fundament* I Hauge Lene og Brørup Mogens, *Gyldendals Psykologi Håndbog*, 3. udgave, 2 oplag, Gyldendals Forlag.
- Thormann, Inger (2007): *Omsorgssvigt* I Hauge Lene og Brørup Mogens, *Gyldendals Psykologi Håndbog*, 3. udgave, 2 oplag, Gyldendals Forlag.
- Ulriksen, Lars (2004): *Den Sociologiske dimension* I Held, Finn og Olesen, Flemming (red), *Introduktion til pædagogik*, 1. udgave, 3. oplag, Forlaget Frydenlund.
- Wilken, Lisanne (2006): *Pierre Bourdieu*, 1 udgave, Roskilde Universitetsforlag.

Artikler:

- Jørgensen Per Schultz, *Familieliv i børnefamilien*, Socialkritik, juni 2000, nr. 69
- Warming, Hanne, *Børnelivet i børnehaven*, Socialkritik juni 2000, nr. 69

Publikationer:

- Schultz Jørgensen, Per m.fl. (1993): *Risikobørn – Hvem er de – hvad gør de? :*
- Thyssen, Sven (1999), *"Arbejdsrapport nr. 14 om social arv*, SFI

Internet:

<http://udd.uvm.dk/200308/udd200308-04.htm?menuid=4515>

www.wikipedia.dk

www.6705unit.dk/grafik/6705.asp

12. Bilag

BILAG 1: SÅRBARHED OG MODSTANDSDYGTIGHED

